

Έλση Μπακονικόλα-Γιαμά

ΣΑΓΗΝΗ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΗ «ΣΑΛΩΜΗ» ΤΟΥ OSCAR WILDE

Στο θεατρικό έργο *Σαλώμη* του Όσκαρ Γουάιλντ (γραμμένο στα γαλλικά το 1893), η σαγήνη πλανιέται παντού, μετέωρη μεταξύ φυσικού και μεταφυσικού, μεταξύ ζωής και θανάτου, συνδεόμενη όμως σαφώς με το θάνατο. Η σελήνη, ο προφήτης Γιοχανάν, η Σαλώμη εκπέμπουν μια έντονη ακτινοβολία που γοητεύει, σαγηνεύει, τρομοκρατεί και αποτελεί προμήνυμα μιας συμφοράς. Εξ άλλου, η ατμόσφαιρα του θανάτου είναι αισθητή από νωρίς. Πρώτος ο προφήτης ακούει μέσα απ' το παλάτι το φτεροκόπημα του αγγέλου του θανάτου. «Άγγελε του Κυρίου και Θεού τι γυρεύεις εδώ με τη ρομφαία σου; Ποιον ζητάς στο μιαρό τούτο παλάτι»;

Η σελήνη, στο έργο αυτό, δεν αποτελεί ένα ντεκόρ του σκηνηκού, αλλά επηρεάζει τον ψυχισμό των προσώπων και προμηνύει συμφορές. Οι ήρωες νιώθουν αντιφατικά αισθήματα στη θέα της και την περιγράφουν ή αναφέρονται σ' αυτήν ποικιλοτρόπως. Οι στρατιώτες την βλέπουν «σαν μια γυναίκα που βγαίνει απ' τον τάφο, σαν νεκρή γυναίκα που αναζητεί νεκρούς». Λένε πως «μοιάζει πριγκιποπούλα με κίτρινο πέπλο κι ασημένια πόδια, μοιάζει πριγκίπισσα που τα πόδια της είναι σαν άσπρα περιστεράκια. Θάλεγε κανείς πως χορεύει». Όταν ένας νεαρός Σύρος αυτοκτονεί από έρωτα για την πριγκίπισσα Σαλώμη, ο φίλος του αποδίδει το θάνατο αυτό στην παγερή αναζήτηση της σελήνης. «Ήξερα καλά πως η σελήνη γύρευε κάποιο νεκρό, αλλά δεν ήξερα πως ήταν αυτός εκείνος που ζητούσε. Αχ, γιατί να μην τον κρύψω απ' τη σελήνη; Αν τον είχα κρύψει σε καμιά σπηλιά, δεν θα τον είχε δει». Η Σαλώμη βλέπει τη σελήνη «σαν μικρό ασημένιο λουλουδί» τη θεωρεί «ψυχρή και αγνή». «Είμαι βέβαιη πως είναι παρθένα. Ποτέ δεν γνώρισε το ρύπο. Ποτέ δεν δόθηκε στους άντρες, όπως οι άλλες θεές». Ο προφήτης Γιοχανάν προλέγει πως θα έρθουν συμφορές «εκείνη την ημέρα που ο ήλιος θα γίνει μαύρος σαν τρίχινος σάκκος και η σελήνη θα γίνει σαν αίμα». Ο Ηρώδης εξ άλλου βλέπει τη σελήνη να γίνεται κόκκινη και τρομάζει επειδή έχει τη βεβαιότητα πως η προφητεία του Γιοχανάν θα επαληθευτεί. «Δεν θέλω να κοιτάζω τα πράγματα. Κρύψτε το φεγγάρι. Ας κρυφτούμε στο παλάτι

μας. Αρχίζω να φοβάμαι». Αυτή η μεταφυσική επίδραση της σελήνης δεν ασκείται λοιπόν μόνο πάνω στους απλοϊκούς ανθρώπους, αλλά και στα μέλη της βασιλικής οικογένειας.

Σ' ένα άλλο επίπεδο τώρα, η σαγήνη εκπέμπεται από τον προφήτη Γιοχανάν, από έναν άνθρωπο με αύρα θεϊκή. Ο Γιοχανάν, με εντολή του βασιλιά Ηρώδη, βρίσκεται φυλακισμένος σ' ένα πηγάδι, επειδή δεν παύει να καταγγέλλει ως παράνομο τον αιμομιχτικό γάμο του βασιλιά με την Ηρωδιάδα, και να βρίζει την τελευταία, με λόγια φοβερά, για την έκλυτη ζωή της. Ο Ηρώδης σέβεται τον προφήτη, επηρεάζεται από τις προφητείες του και πιστεύει πως είναι θεόπεμπτος, γι' αυτό και φοβάται να του κάνει κακό, μήπως αυτό στραφεί εναντίον του. Η Σαλώμη, μόλις πρωτοαντικρύζει τον Γιοχανάν, εντυπωσιάζεται απ' την όψη του: «Τα μάτια του είναι τρομερά. Μαύρες τρύπες, σπηλιές μαύρες, μαύρες λίνες». Τον βρίσκει «όμοιο με λεπτό φιλντισένιο άγαλμα», με «άγαλμα από ασήμι», «αγνό σαν τη σελήνη», με «σάρκα ψυχρή σαν ελεφαντοστού». Νιώθει ξαφνικά να την πλημμυρίζει ένας έρωτας γι' αυτό το λιπόσαρκο κορμί, το οποίο έχει τη λευκότητα «του κρίνου, του χιονιού, των ρόδων». «Είμαι ερωτευμένη με το κορμί σου Γιοχανάν. Άσε με να αγγίξω το κορμί σου». Όταν εκείνος την αποκρούει, η Σαλώμη του λέει πως είναι ερωτευμένη με τα μαύρα του μαλλιά και με το στόμα του που είναι «σαν ρόδι», «σαν κλαδί από κοράλλι». «Άσε με να φιλήσω το στόμα σου. Θα το φιλήσω το στόμα σου». Ο προφήτης, που ακούσια έχει σαηνέψει την πριγκίπισσα, την αποκρούει με λόγια υβριστικά και σκληρά: «Πίσω κόρη της Βαβυλώνας. Μην πλησιάζεις τον εκλεκτό του Κυρίου». «Πίσω κόρη των Σοδόμων. Μη μ' αγγίξεις». «Κόρη της μοιχείας. Ένας και μόνον άνθρωπος μπορεί να σε σώσει. Πήγαινε βρες τον στη Γαλιλαία και ζήτα του άφεση για τ' αμαρτήματά σου». «Δεν θα σε κοιτάξω Σαλώμη. Είσαι καταραμένη». Ο έρωτας και ο εγωισμός της νεαρής πριγκίπισσας πληγώνονται και τα τελευταία της λόγια είναι η επανάληψη της φράσης: «Θα το φιλήσω το στόμα σου Γιοχανάν. Θα το φιλήσω».

Σε καθαρά ανθρώπινο επίπεδο τώρα, η Σαλώμη σαηνεύει με τα κάλλη της τους κοινούς θνητούς, αλλά και το σύζυγο της μητέρας της, Ηρώδη. Η πριγκίπισσα έχει επίγνωση της σαγήνης που ασκεί πάνω στους άλλους, γι' αυτό και επωφελείται. Χρησιμοποιώντας αυτό της το όπλο, πείθει το νεαρό Σύρο να δώσει εντολή ν' ανασύρουν τον Γιοχανάν απ' τη φυλακή-πηγάδι. Ο νεαρός ερωτευμένος παραβαίνει το καθήκον του για χάρη της, με μόνη απολαβή την ανταμοιβή που του υπόσχεται η Σαλώμη: να του ρίξει ένα λουλουδάκι περνώντας με

το φορείο της, να του ρίξει μια ματιά και ίσως κάποιο χαμόγελο. Αυτός ο τρελλός από έρωτα νέος –στη συνέχεια– μη αντέχοντας ν' ακούσει την ερωτική εξομολόγησή της προς το προφήτη, αυτοκτονεί. Ο ακόλουθος, φίλος του νεαρού Σύρου, τον είχε επανειλημμένα προειδοποιήσει πως δεν πρέπει να κοιτά τόσο επίμονα την Ιουδαία καλλονή, γιατί μπορεί ναρχόταν συμφορά. Εκείνος όμως δεν είχε υπακούσει. Είχε αφεθεί να γίνει έρμαιο της σαγηνευτικής κόρης που φάνταζε στα μάτια του σαν «αντιφέγγισμα άσπρου ρόδου», «σαν νάρκισσος», «σαν ασημένιος ανθός» και «σαν περισσότερι πούχασε το δρόμο του».

Η Σαλώμη γνωρίζει επίσης πολύ καλά την επίδραση που ασκεί στο βασιλιά Ηρώδη, σύζυγο της μητέρας της Ηρωδιάδας: «Παράξενο να με κοιτάζει έτσι ο άντρας της μητέρας μου. Δεν ξέρω τι νόημα έχει αυτό. Ή μάλλον, ναι, το ξέρω». Κι εκείνος όμως είναι ανίκανος να κρύψει την αδυναμία του για τη θυγατέρα της Ηρωδιάδας, προς μεγάλη ενόχληση, φυσικά, της τελευταίας. Ο βασιλιάς ζητάει τώρα απ' τη Σαλώμη να χορέψει γι' αυτόν, προσφέροντάς της γι' αντάλλαγμα ό,τι του ζητήσει. Ακόμα και το μισό του βασίλειο. Η προσφορά του αυτή εξοργίζει τη σύζυγό του, αλλά γίνεται δεκτή, εκ του πονηρού, απ' την κόρη της, η οποία εκμεταλλεύεται την ευκαιρία, για να ζητήσει, αφού τελειώσει το χορό των επτά πέπλων «την κεφαλή του Γιοχανάν επί πίνακι». Σ' αυτή τη φάση η Ηρωδιάδα πανηγυρίζει που η κόρη της θέλει να την απαλλάξει οριστικά από έναν εφιάλτη, φονεύοντας τον προφήτη, ενώ ο Ηρώδης πέφτει σε απόγνωση στο άκουσμα αυτής της απίστευτης επιθυμίας, την οποία ο ίδιος έχει δεσμευτεί προκαταβολικά, με βασιλικό όρκο, πως θα εκτελέσει. Οι προσπάθειες που καταβάλλει, προκειμένου να μεταπεισει τη Σαλώμη, πέφτουν στο κενό. Εκείνη δεν δελεάζεται με τίποτα απ' όσα ο βασιλιάς εναλλακτικά της προτείνει. Η μοναδική και αμετακίνητη επιθυμία της είναι να της φέρουν το κεφάλι του προφήτη σε ασημένιο δίσκο. Ο Ηρώδης, εξ άλλου, δεν έχει κανένα ηθικό πρόβλημα ν' αποκεφαλίσει ένα φυλακισμένο. Αυτό που τον τρομοκρατεί είναι το γεγονός πως πρέπει να φονεύσει τον Γιοχανάν, προφήτη που είναι ευλογημένος από Θεό, που εμπνέει σεβασμό και φόβο συγχρόνως. Η θανάτωσή του είναι πιθανό να συνεπάγεται μεγάλες συμφορές. Κι ακόμα, ο ίδιος ο βασιλιάς έχει δει και έχει νιώσει κάποιους οiwονούς που μάλλον κακά προμηνούν: πρώτα γλίστρησε μέσα στο αίμα του Σύρου που είχε αυτοκτονήσει, κι ύστερα άκουσε κατ' επανάληψη ένα φτεροκόπημα από τεράστιες αόρατες φτερούγες: κακοί οiwονοί, που του προκαλούν ρίγος και τρόμο. Ο Ηρώδης δεν είναι απαθής σε προλήψεις και δεισιδαιμονίες. Θεωρεί πως είναι

κακό που κοίταξε υπερβολικά τη Σαλώμη, πως δεν πρέπει να κοιτάζουμε υπερβολικά ανθρώπους και πράγματα, ούτε και να μας κοιτάζουν. Ακόμα, κρύβεται απ' τη σελήνη, πανικοβάλλεται που κάποιος του πήρε το δαχτυλίδι του, του ήπια το κρασί του κ.λ.π., θεωρώντας πως όλα αυτά προκαλούν συμφορές.

Ο Ηρώδης τηρεί το λόγο του, όπως είναι υποχρεωμένος να το κάνει. Η Σαλώμη λέει, μεταξύ άλλων, μπροστά στο ασώματο κεφάλι του προφήτη: «Δεν θέλησες να μ' αφήσεις να φιλήσω το στόμα σου Γιοχανάν! Καλά λοιπόν! Τώρα θα το φιλήσω. Θα το δαγκώσω σαν ώριμο καρπό. Άνοιξε τα μάτια σου... Με απέκρουσες. Μου φέρθηκες σαν να ήμουν εταίρα, πόρνη, εγώ η Σαλώμη η θυγατέρα της Ηρωδιάδας, η πριγκίπισσα της Ιουδαίας... Είσαι νεκρός και το κεφάλι σου μου ανήκει, μπορώ να το ρίξω στα σκυλιά. Ήσουν ο μόνος άντρας που αγάπησα... Ήμουν αγνή και μου γέμισες τις φλέβες μου φωτιά. Αν με είχες κοιτάξει, θα με είχες αγαπήσει. Ναι, το μυστικό της αγάπης είναι μεγαλύτερο από το μυστικό του θανάτου... Το φίλησα το στόμα σου Γιοχανάν. Είχανε μια πικρόστυφη γεύση τα χείλη σου. Όμως μπορεί να ήταν του έρωτα η γεύση». Απ' αυτό το μονόλογο της Σαλώμης ο βασιλιάς συνειδητοποιεί πως η πριγκίπισσα θέλησε τη θανάτωση του προφήτη, όχι από μίσος ή περιφρόνηση για το πρόσωπό του, αλλά από τον ανεκπλήρωτο έρωτα που της κατάκαιε τα σωθικά. Κι ο ίδιος όμως έχει ανεκπλήρωτες επιθυμίες που σχετίζονται με την κόρη, καθώς και φόβο για το κακό που θάρθει, μετά το κρίμα που, χωρίς τη θέλησή του, διαπράχθηκε ενάντια σ' έναν άγνωστο θεό. Χωρίς διλήμματα λοιπόν δίνει διαταγή: «Σκοτώστε αυτή τη γυναίκα».

Η σαγήνη κυριαρχεί σ' όλες τις κύριες σκηνές του θεατρικού αυτού έργου του Γουάιλντ και συνδέεται πάντα με το θάνατο. Η εκπομπή της σαγήνης μπορεί να προέρχεται από ουράνιο σώμα: όπως η σελήνη, που μαγεύει και τρομοκρατεί συνάμα τους ανθρώπους, αφού, συχνά, το φως της αρκεί ν' αγγίξει κάποιον, για να τον στείλει στο θάνατο. Μπορεί να προέρχεται από την πριγκίπισσα, η οποία ακούσια (στην περίπτωση του Σύρου) και εκούσια (στην περίπτωση του Γιοχανάν) προκαλεί το θάνατο. Τέλος, η σαγήνη εκπέμπεται ακούσια κι από έναν άγιο άνθρωπο, τον προφήτη Γιοχανάν, ο οποίος συνδέεται τελικά με το θάνατο της Σαλώμης.

Ο Όσκαρ Γουάιλντ, που συχνά τάραζε τα νερά του συντηρητισμού και του καθωσπρεπισμού, τόσο με την «έκλυτη» ζωή του, όσο και με τα έργα του, αυτή τη φορά, με τη *Σαλώμη*, θέλησε να προκαλέσει ανατριχίλα στο κοινό –όπως ο ίδιος είπε– μπροστά στην εικόνα του

αφύσικου πάθους. Τελικά, κατάφερε να σοκάρει τους λογοκριτές, πολύ πριν το έργο παιχθεί στο κοινό, σε βαθμό που του απαγόρευσαν τις πρόβες. Οι βιβλικοί ήρωες, εξ άλλου, επέτειναν το σοκ που τους προκάλεσε το έργο.

Γεγονός είναι πάντως, πως αυτή η αισθητική ένταση, την οποία προκαλούσε, ήταν αυτή που χαρακτήριζε όλη τη ζωή του, και τον έκανε να φαντάζει στην εποχή του ξεχωριστός, με τη θετική, αλλά και την αρνητική, για πολλούς σημασία.

RÉSUMÉ

Elsi Baconicola-Yiama,
La séduction et la mort dans «Salomé» d'Oscar Wilde

Dans la pièce de théâtre en question, la séduction et le charme flânent entre le naturel et le surnaturel, entre la vie et la mort. La lune, le prophète et Salomé rayonnent et en même temps inspirent la terreur et provoquent la mort. L'ange de la mort erre dans le palais d'Hérode, qui se décide finalement à faire tuer la belle princesse, après la décapitation du prophète (causée par Salomé). Oscar Wilde parvient à choquer les spectateurs par l'image d'une passion monstrueuse et terrible.